

GRAFII NON-STANDARD ÎN PRESĂ. ÎNCERCARE DE TIPOLOGIE

Monica HUȚANU

Ortografia oricărei limbi se întemeiază pe câteva principii esențiale, care se completează și se susțin reciproc și prin respectarea cărora e asigurată corectitudinea grafică a unui text. Orice abatere de la norma ortografică, intenționată sau nu, se asociază cu conotații și reacții sociolingvistice diverse (stigmatizare, delimitare și diferențiere, apropiere și integrare, elitism etc.). Pornind de la această premisă, lucrarea de față își propune să realizeze o tipologie formală și funcțională a grafiilor non-standard întâlnite în româna actuală.

Prin grafie non-standard, înțelegem, simplu, orice grafie care se depărtează de la norma ortografică actuală, stabilită și înregistrată ca atare în *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. Nu ne vom opri însă asupra abaterilor cauzate de necunoașterea normelor elementare și nu le vom lua în considerare nici pe cele produse prin respingerea declarată și „încăpățânată” a unor norme grafice relativ recente (folosirea lui *î* în locul lui *â*, a lui *nici unul* în locul lui *niciunul* etc.). De asemenea, nu intră în sfera preocupărilor acestui studiu sistemele solide cu ajutorul cărora se transcriu particularitățile vorbirii non-standard în textele dialectale dedicate publicului larg, cum ar fi, de exemplu, culegerile de literatură dialectală¹. În schimb, în lucrarea de față vom insista asupra grafiilor non-standard „presărate” în texte scrise în româna standard, explicabile printr-o încălcare deliberată a normelor.

Materialul lingvistic pe care ne-am bazat cercetarea este alcătuit din exemple selectate începând din 2005 din presa actuală (vezi *Surse*). Am analizat așadar un material excerptat exclusiv din presa scrisă, și nu și din alte surse moderne de informare – bloguri, forumuri de discuții, site-uri oficiale, publicații ce apar exclusiv online etc. – și nici din alte texte, elaborate în situații de comunicare mai relaxate și cu mai puține scrupule ortografice: SMS-uri, mesaje private, afișe etc. Motivul pentru care ne-am oprit doar asupra grafiilor non-standard ocurente în presă este

¹ Firește, cele trei situații prezentate mai sus se pot încadra și ele într-o tipologie mai extinsă a grafiilor non-standard, care ar cuprinde și abaterile neintenționate sau pe cele produse în mod consecvent.

tocmai *frecvența* unor astfel de forme în publicații care se adresează publicului larg, al căror principal rol e cel de informare și care se caracterizează (cel puțin teoretic) prin respectarea normelor literare și prin impunerea unei autocenzuri. Situația stă altfel în alte limbi (precum engleză, germană sau italiană), în care astfel de grafii non-standard sunt foarte rare sau chiar inexistente în textele publicate în presă, tocmai pentru că presa e considerată un spațiu de exprimare rigidă și clar reglementată: „[...] if we limit ourselves to looking at printed texts we could quickly convince ourselves that a given word is always spelt in exactly the same way. Indeed the world of printed text is set up in such a way as to ensure that this is so: there is a whole police force of editors, sub-editors and proof-readers, drawing authority from dictionaries with almost divine power, and armed with an arsenal of spellcheckers, whose job it is to ensure (if the writer him/herself has failed to do so) that only standard spellings occur in the text”². De aceea, cei care s-au ocupat de grafiile non-standard din engleză sau germană s-au oprit asupra celor ocurente în graffiti³, reviste cu circulație restrânsă, editate de fanii unui anumit gen muzical⁴, forumuri de discuții⁵; prezența unor astfel de grafii în presă constituie așadar o situație specială, ce merită investigată⁶.

Tipologia pe care o propunem se bazează pe distincția inițială⁷ dintre (1) forme grafice care redau un anumit tip de rostire, transferând particularități ale limbii vorbite asupra celei scrise, și (2) forme care

² Mark Sebba, *Spelling rebellion*, în Jannis K. Androutsopoulos, Alexandra Georgakopoulou (ed.), *Discourse Constructions of Youth Identities*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2003, p. 153.

³ Vezi Mark Sebba, *op. cit.*, p. 160-161; Mark Sebba, *Spelling and society. The culture and politics of orthography around the world*, Cambridge University Press, 2007, p. 34-42, 48-49.

⁴ Vezi Jannis K. Androutsopoulos, *Non-standard spellings in media texts: The case of German fanzines*, în „Journal of Sociolinguistics”, 2000, nr. 4, p. 514-533.

⁵ Vezi Mark Sebba, *Spelling and society. The culture and politics of orthography around the world*, *ed. cit.*, p. 50-56, pentru un studiu de caz asupra grafiilor non-standard întâlnite pe un grup de site-uri dedicate personajului Ali G, jucat de comicul englez Sacha Baron Cohen.

⁶ O mențiune specială ar trebui făcută cu privire la „Academia Cațavencu”, publicația din care am extras numeroase grafii care se îndepărtează de la normă. Având un pronunțat caracter satiric, scopul său principal nu este acela de a transmite informații; stilul sobru este, așadar, înlocuit cu cel ludic, caracterizat prin oralitate și prin prezența a numeroase jocuri de cuvinte. Deși ni s-ar putea reproșa că publicația în cauză nu reflectă tendințele reale ale limbii române, din cauza caracterului artificial, „căutat”, intenționat glumeț al textelor publicate, considerăm totuși că prezența numeroasă a grafiilor non-standard e relevantă pentru clasificarea pe care urmează să o facem.

⁷ Vezi Mioara Avram, *Valori stilistice ale elementelor scrierii*, în SCL, L (1999), nr. 2, p. 255; Jannis K. Androutsopoulos, *op. cit.*, p. 514.

funcționează doar la nivel grafic, în codul scris, fiind perceptibile doar vizual.

În prima clasă, cea care conține grafiile care redau un anumit tip de rostire, încadrăm:

a) **grafiile non-standard care actualizează rostiri în tempo rapid:**

douăj' de: „Ia zi, ai **douăj' de** mii până la pensie să-mi iau și eu una mică?” (AC, 10-16 octombrie 2007, p. 14)

fin'că: „Sau, dacă vrei, **fin'că** noi *sântem* (s. a.) mai meticuloși...” (AC, 21-27 noiembrie 2007, p. 5)

opșpe: „Dar, de fapt, ne-o cam merităm, că de **opșpe** ani tot am stat cu tururile în două luni...” (AC, 21-27 noiembrie 2007, p. 8)

b) **grafiile prozodice**⁸, prin care se încearcă redarea fidelă a rostirilor afective, caracterizate prin lungirea sunetelor, pronunțarea mai intensă a unor sunete, despărțirea cuvintelor în silabe. La nivel grafic, rostirile afective pot fi reproduse prin repetarea unei litere, prin folosirea punctelor de suspensie pentru a sugera pauze mai lungi între cuvinte sau prin utilizarea unor mărci grafice precum majusculele sau caracterele italice, cu scopul de a marca accentul frastic⁹.

„Da' suntem convingși că o rezolvați până la urmă, cu niște acatiste la mănăstire și o audiență la Patriarhie, drum spre care deja aveți **pârtieeeee!**...” (AC, 21-27 noiembrie 2007, p. 12)

„Răspunsul a fost pe măsura tupeului întrebării: «**Noooooi!**... în Germania..., am învățat că trebuie să ne descurcăm cu ce avem în materie de amenajat drumuri...»” (AC, 5-11 decembrie 2007, p. 9)

„[...] prietenii din ultimele clase de gimnaziu și din cele de liceu rămân cam principalul anturaj de care o să vă bucurați o **luuuuungă** vreme.” (D, 10-16 iunie 2010)

„Mutu, **gool, gool** și cartonaș galben.” (RL, 7 martie 2011)

c) **grafiile care redau rostirea unor sigle**, fie formate pe terenul limbii române și respectând normele de pronunție ale limbii române, fie împrumutate din alte limbi, cu respectarea particularităților de rostire a siglelor în respectivele limbi:

„[...] face note informative despre respectivii judecători, așa, ca un **oengeu** de monitorizare a presei, fără să le-o ceară nimeni.” (G, 19 aprilie 2007)

„Rând pe rând, managerul, **piarul** și robotul telefonic te refuză.” (AC, 9 septembrie 2008)

⁸ Cum le numește Jannis K. Androutsopoulos, *op. cit.*, p. 521.

⁹ Vezi alte exemple de „elemente suprasegmentale ale scrierii propriu-zise” la Mioara Avram, *op. cit.*, p. 259-260.

Grafiile prezentate mai sus sunt indici de oralitate și de expresivitate, având rolul de a capta și de a păstra în scris ceva din „imediatul”, din autenticitatea conversațiilor obișnuite, relaxate¹⁰. În plus, folosirea unor astfel de grafii are și rolul de a stabili o relație de apropiere, de intimitate, de familiaritate, de complicitate chiar, între jurnalist și cititor.

Același rol, de a păstra în scris autenticitatea și coloratura tipică vorbirii, se întâlnește și în următoarele subclase, în care se pot încadra

d) **grafiile care redau defecte de pronunție** (bâlbâiala, rostirea graseiată):

„Nu-n-n-n-n-n-n-n-n-n-n-n-n-n-n-n-n-nu me-rrr-ge-eee computerul g-r-a-t-i-s.” (AC, 21-27 noiembrie 2007, p. 6)

„Ohrdin de numihre dat de ministhrul Cultuhrii, Hrăzvan Theodohrescu.” (AC, 17-23 august 2005, p. 14)

e) **grafiile care notează rostirea populară sau dialectală:**

„Rușâni, uăi, Chiuariu, ghini cî ești tu diștept și nu mai folosăști sârma!” (AC, 21-27 noiembrie 2007, p. 7)

„Eu îl prefier pi Michein pientru că iesti un tip cu iexperienți mai mari, iesti mai în vârstă.” (G, 4 noiembrie 2008, p. 1)

Tot aici încadrăm și încercările de redare grafică a formelor pe care le folosesc vorbitorii a căror limbă maternă nu e româna:

maghiară: „Lase, Marko draghe, nu-mi mai tot pupa mâna la mine pentru che am lăsat și pe voi se luat proțente la Parlament European.” (AC, 28 noiembrie-4 decembrie 2007, p. 17)

arabă: „Bedrolu sgade, agțiunile sgad, la loto nu găștiți decât dacă ești zegurist.” (AC, 22 octombrie 2008)

romă: „Iar Hadrian al Rromâniei nu a demisionat pentru că, după cum el hânsuși declară, «aceasta nu ar rezolva nimic».” (AC, 28 noiembrie-4 decembrie 2007, p. 11)

Spre deosebire de grafiile prezentate sub a), b) și c), grafiile care redau defecte de pronunție sau care notează rostiri neliterare sau neromânești nu sunt neutre din punct de vedere stilistic, ci se bazează pe anumite stereotipuri și au, în general, conotații negative, de stigmatizare și ironizare. Uniformizarea și nivelarea diferențelor diatopice și diastractice, un apanaj și o prerogativă a presei scrise, sunt înlocuite aici de prezentarea accentuată, caricaturală a alterității și a particularităților sale dialectale sau străine.

În ultimul rând, în clasa grafiilor non-standard care redau un anumit tip de rostire se încadrează

¹⁰ Vezi și Alexandra Jaffe, *Introduction: Non-standard orthography and non-standard speech*, în „Journal of Sociolinguistics”, 2000, nr. 4, p. 498.

f) **grafiile „românizate”**¹¹, ce încearcă redarea cât mai fidelă a modului în care se pronunță împrumuturile recente, în special cele de origine engleză:

„[...] s-o suni pe soție și să-i spui că ești la **timbuilding**.” (AC, 20-26 aprilie 2005, p. 21)

„Dacă treceți prin București, veniți pe la noi, că vă facem cinste cu un **dubluciz** la McDonald’s.” (AC, 21-27 noiembrie 2007, p. 40)

„Apăsând roțița **mausului**, se poate schimba pe modul de scroll pentru a te mișca în cadrul listelor, slide-urilor sau fotografiilor.” (JN, 4 noiembrie 2008)

Ținând seama de faptul că majoritatea împrumuturilor recente se scriu, astăzi, ca în limba de origine (realitate demonstrabilă statistic și explicabilă prin caracterul internațional al unor termeni, prin snobismul vorbitorilor, uneori prin dificultăți de adaptare), vom observa, împreună cu Adriana Stoichițoiu Ichim, că scrierea fonetică a unor astfel de termeni „își asociază conotații contextuale ironice, peiorative, depreciative”¹². Credem însă că acestor conotații li se adaugă uneori și dorința de a marca simbolic, prin grafie, faptul că referenții lexemelor respective le sunt atât de cunoscuți vorbitorilor, încât cuvintele nu mai sunt percepute ca fiind elemente străine¹³. E cazul ultimelor două exemple (*dubluciz*, *maus*), și mai cu seamă al celui din urmă, care apare într-un enunț ce conține alte două anglicisme, redade de data aceasta ca în limba de origine: *scroll* și *slide*.

În cea de-a doua clasă pe care o vom supune atenției, cea care conține grafii non-standard ce nu se bazează pe rostire, ci funcționează doar la nivelul codului scris, includem:

a) **grafiile reetimologizate**

O caracteristică a limbii române actuale o constituie predilecția vorbitorilor pentru cuvântul străin în general¹⁴, predilecție care, în special în cazul anglicismelor (dar nu numai), presupune păstrarea formei de

¹¹ Vezi Adriana Stoichițoiu Ichim, *Observații privind grafia anglicismelor din presa actuală*, în *Studii de gramatică și de formare a cuvintelor. În memoria Mioarei Avram*. Coordonator: acad. Marius Sala, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 408.

¹² Id., *ibid.*, p. 408.

¹³ Jannis K. Androutsopoulos, *op. cit.*, p. 525-526 vorbește de „a symbolic appropriation of the concept represented by the graphemic unit”.

¹⁴ Acest fenomen a fost observat deja în 1968 de Alexandru Graur, care afirma că „se poate urmări cum se înlocuiește, rapid, vocabularul tradițional cu unul încărcat de termeni internaționali. Din acest punct de vedere, cel mai însemnat dintre stilurile limbii este cel publicistic”. Vezi Alexandru Graur, *Tendențele actuale ale limbii române*, București, Editura Științifică, 1968, p. 285.

origine a neologismului, evitarea adaptării sale grafice și fonetice, deoarece „aceasta pare un semn de incultură, de stâlcire a cuvintelor”¹⁵.

Această atitudine față de împrumuturile recente se traduce printr-o reactivare a principiului etimologic, care afectează și împrumuturile mai vechi (din engleză și din alte limbi), în ciuda faptului că *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* recomandă formele adaptate la particularitățile fonetice și grafice ale limbii române.

Astfel, se întâlnesc în presa actuală grafii reetimologizate precum **BODYCHECK** (forma recomandată de DOOM₂: *bodicec*) < engl. *bodycheck*¹⁶

„Armata dă **bodycheck** campionatului intern.” (C, 20 iunie 2006)

CANNABIS (forma recomandată de DOOM₂: *canabis*) < fr., engl. *cannabis*

„Lucrătorii Serviciului de Combatere a Crimei Organizate și Antidrog Galați au prins în flagrant un tânăr de 25 de ani care vindea mai multe țigări cu **cannabis**.” (JN, 16 aprilie 2005).

CROISSANT (forma recomandată de DOOM₂: *croasant*) < fr. *croissant*¹⁷

„**Croissantele** și tartinele sunt pline de zahăr și devin și mai nesănătoase în combinație cu cafeaua cu lapte.” (G, 1 august 2007)

HARAKIRI (forma recomandată de DOOM₂: *harachiri*) < fr. *hara-kiri*

„Să fie gestul de **harakiri** singurul capabil să igienizeze România actuală?” (22, 6-13 mai 2005)

KIMONO (formele recomandate de DOOM₂: *chimono / chimonou*) < fr. *kimono*

„Randy Taguchi era îmbrăcată într-un **kimono** tradițional japonez, dar traducătoarea ei era în ținută business, europeană.” (RL, 8 iunie 2007).

Grafiile reetimologizate de mai sus sunt, probabil, simțite drept necesare de către jurnaliști, fie pentru că sunt denotative (așa cum se întâmplă în primele două exemple, care conțin un termen specializat și unul internațional), fie pentru că sunt utilizate cu intenție evocatoare, de creare a culorii locale sau de trimitere spre realități exterioare culturii și civilizației românești (așa cum se întâmplă în celelalte exemple

¹⁵ Rodica Zafiu, *Împrumuturile în DOOM-2*, în „România literară”, 2005, nr. 24, disponibil la www.romlit.ro.

¹⁶ Dacă nu se precizează altceva, toate etimologiile au fost preluate din *Micul dicționar academic* (I-IV), București, Editura Univers Enciclopedic, 2001-2003, s. v.

¹⁷ Cuvântul nu apare în MDA; pentru etimologie, am consultat MDN, s. v.

menționate). Grafia etimologică în cazul acestor termeni poate fi considerată chiar „o condiție a forței lor de sugestie și evocare”¹⁸.

Dacă în situațiile de mai sus, preferința pentru grafiile etimologice se poate explica prin apartenența termenilor la lexicul specializat sau prin dorința de a marca, prin grafie, conotațiile „străine” ale unor termeni, nu la fel se întâmplă în cazul majorității grafiilor reetimologizate întâlnite în presa actuală. Ele se încadrează în ceea ce am putea numi *grafii reetimologizate de lux*, în cazul cărora trimiterea spre etimon e gratuită, nu aduce o semnificație suplimentară; grafiile ce respectă etimonul „sunt nemotivate sau posedă motivații de tip negativ, precum veleitarismul intelectual și afectarea, traduse prin snobism lingvistic, insuficiența cunoaștere a resurselor limbii materne, comoditatea sau graba”¹⁹.

În această clasă (a grafiilor reetimologizate de lux) putem încadra termeni precum

CLOCHE (forma recomandată de DOOM₂: *cloș*) < fr. *cloche*
„[...] am în fața ochilor, de pildă, o fată mai plinuță [...], îmbrăcată într-o fustă **cloche**.” (DV, 13 iunie 2009)

FOYER (forma recomandată de DOOM₂: *foaier*) < fr. *foyer*
„La interior, două mari tapiserii au supraviețuit incendiului din anii ‘70 și pot fi admirate și acum, în **foyerul** Sălii Mari.” (RL, 23 ianuarie 2008)

OFFSIDE (forma recomandată de DOOM₂: *ofsaid*) < engl. *off-side*

„Scăderea cererii și înăsprirea creditării au lăsat băncile în **offside**.” (RL, 5 iunie 2009)

TURQUOISE (forma recomandată de DOOM₂: *turcoaz*) < fr. *turquoise*

„Michelle Obama a ales o rochie simplă, **turquoise**.” (G, 5 noiembrie 2008).

Redarea termenilor de mai sus ca în limba de origine poate fi considerată o dovadă clară de snobism lingvistic și de afectare, asociate și cu orgoliul intelectual al cunoscătorului de limbi străine, care vrea să-și afirme identitatea și prin selectarea unei forme grafice speciale. Totuși, nu poate fi trecut cu vederea nici faptul că „majoritatea știrilor publicate în ziare provin de la agențiile americane sau britanice care transmit comunicate de presă din întreaga lume; traducerea acestor comunicate de

¹⁸ Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Aspecte ale influenței engleze în româna actuală*, în *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, [București], Editura All, 2001, p. 97.

¹⁹ Id., *ibid.*, p. 94-95. Autoarea se referă la împrumutarea inutilă a unor cuvinte, dar credem că observațiile se potrivesc și în ceea ce privește revenirea la o grafie etimologică.

presă trebuie să se realizeze în timp foarte scurt, ceea ce duce la adoptarea de către traducători și ziariști a unor cuvinte, expresii și construcții sintactice luate din engleză, contribuind astfel la fixarea acestora în limba comună²⁰. Astfel, cel puțin în cazul anglicismelor, păstrarea formei grafice a etimonului e favorizată, cu siguranță, de comoditatea sau de lipsa de timp a jurnalistului, care nu verifică termenii în dicționarele românești. E vorba, așa cum spunea Flora Șuteu, de „greșeli ale crizei de încredere. Forma scrisă a cuvintelor din dicționarele sau enciclopediile românești, ca și cea din îndreptare, nu este luată în serios și de aceea nici nu este căutată cu asiduitatea care s-ar impune în condițiile actualei dezvoltări a științei și culturii românești”²¹.

b) grafiile pseudoetimologice sau parțial etimologice

Prestigiul cuvântului străin se manifestă și în redarea grafică a cuvintelor cu ajutorul unor semne mai puțin caracteristice limbii române sau în scrierea cuvintelor pentru a respecta un etimon de multe ori inexistent sau fals. Ne referim aici la substituirea intenționată a grafemelor românești cu litere și grupuri de litere omofone, dar care au un puternic caracter străin²². În această clasă încadrăm:

(1) **grafiile motivate intratextual**, simple jocuri grafice²³ bazate pe asemănarea formală dintre cuvinte:

„Teroriștii ne **skapă** cu Skype.” (AC, 28 noiembrie-4 decembrie 2007, p. 21)

„Marko Bela a ținut să **markeze** ideea...” (AC, 15-21 februarie 2006, p. 11)

„După, a urmat Bogdan Ionescu, zis Syda. Să nu cumva să faceți o confuzie. Nu e nume de boală venerică. E de boală **venerycă**.” (AC, 29 octombrie 2008)

„Răspundeți-i mai bine că «Don't check out! **Chocku'** mic!»” (AC, 13-19 aprilie 2005, p. 23)

„Acuma iar fentăm și intrăm în jumătatea de teren a lu' Mădă, să vă **coolturizăm** măcar c-un paragraf și-o foto.” (SC, 8-14 octombrie 2005)²⁴.

²⁰ Mihaela Mateescu, *Influența engleză asupra limbii spaniole, cu privire specială asupra presei*, în SCL, LIX (2008), nr. 2, p. 432.

²¹ Flora Șuteu, *Dificultățile ortografiei limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 10.

²² Fenomenul se întâlnește și în alte limbi. Mark Sebba (*Spelling and society. The culture and politics of orthography around the world, ed. cit.*, p. 48) remarcă valoarea simbolică specială care îi este atribuită lui *k* într-o limbă precum spaniola, în care apariția sa e limitată la cuvintele împrumutate.

²³ Mioara Avram, *op. cit.*, p. 260.

(2) grafiile marcate stilistic, care sugerează caracterul străin

Fenomenul a fost semnalat pentru prima oară de Mioara Avram, care analizează, în mai multe rânduri, procedeul înlocuirii grafemelor românești cu grafeme ce au o distribuție limitată la neologisme. În textele românești, folosirea frecventă a semnelui grafic *k* în locul lui *c* sugerează apropierea de Rusia a celor despre care se vorbește și, implicit, apropierea de comunism. Cei mai mulți termeni au ei înșiși aceste conotații, dar folosirea unui semn nespecific limbii române (dar specific rusei) amplifică efectul²⁵. Comparativ cu începutul anilor '90, când grafiile non-standard de acest tip erau frecvente în presă, ele sunt astăzi mult mai rare:

„Furia lui Iliescu pe Năstase are, din acest punct de vedere, o explicație obiectivă: un partid perfect controlabil nu poate fi, în viziunea **aparaticilor**, decât un partid-sferă.” (RLit, 9 martie 2005)²⁶.

„Judecătorii-**komisari** și procurorii staliniști s-au adaptat rapid noilor vremuri.” (EZ, 9 decembrie 2005).

„Deci, dacă omului simplu mai mult i se ia decât i se dă la pensie, celor care au fost angajați ani buni, dovedindu-și din plin loialitatea față de sistemul comunist și **nomenklatură**, li se pregătește o bătrânețe îndestulătoare.” (RL, 13 mai 2005).

„Presă est-europeană: pașalâc sau **protektorat**?” (EZ, 28 noiembrie 2006).

„A-l readuce pe președintele României la mărunțul rol de executant al unor **ukazuri** aberante arată orice, în afară de un minim respect pentru acel președinte.” (RLit, 18 mai 2005)²⁷.

O situație interesantă o constituie redarea simbolică a noțiunii de „corupție, hoție, afaceri ilegale” prin folosirea unui grafem compus specific ortografiei italiene. Trimiterea se face, evident, la mafia italiană:

„[...] pentru unii mumă (a condițiilor de creditare), pentru cei din afara **Famiglii**, ciumă (a acelorași condiții).” (C, 24 octombrie 2005)

„Micile afaceri și șmecherii se fac mult mai ușor în spatele cortinei. Dar atunci, noi de ce i-am votat? Sunt consilieri sau **consiglieri**?” (EZ, 10 noiembrie 2005)

(3) grafiile înnobilate

²⁴ Acest ultim exemplu nu face referire la propriul text, ci la o rubrică din aceeași publicație săptămânală, rubrică numită *Coolturisme*, pe care o realizează Mădălina Cocea.

²⁵ Vezi alte exemple (*proletkultură*, *florikulturi*) la Rodica Zafiu, *Ortografice*, în „România literară”, 1999, nr. 40 și *Domnul K*, în „România literară”, 2005, nr. 2, amândouă disponibile la www.romlit.ro.

²⁶ Grafia standard este *aparaticic*. Vezi DOOM₂, s. v.

²⁷ Grafia standard este *ucaz*. Vezi DOOM₂, s. v.

Dacă în exemplele de mai sus folosirea semnelor nespecifice limbii române e motivată de dorința de a marca statutul străin al termenilor și al noțiunilor²⁸, simbolizând în același timp apartenența realităților respective la o anumită cultură, în alte situații înlocuirea grafemelor românești cu cele străine are doar rolul de a crea un contrast cu efecte comice. Este relevant, credem, faptul că toate contextele găsite de noi în presă care prezintă acest tip de grafie non-standard conțin termeni argotici. Folosirea grafemelor străine poate avea, pe de o parte, rolul de a sugera „statutul «elevat» conferit de un element occidental”²⁹, dar credem că, în același timp, are și rolul de indice de contextualizare, subliniind mai pregnant caracterul de element de argou în sens restrâns.

„Poate că ar fi cazul să se facă și la noi, totuși, un circuit de Formula 1, că o să fie distracție **mișteaux**.” (AC, 18-24 mai 2005)

„Lungă lecție de șmen (en français, **chemainne**) (s. a.) (AC, 6-12 iulie 2005, p. 17)

„[...] cea mai **chmequera** et riche femme [...]” (AC, 6-12 iulie 2005, p. 17)

„Un **șmekeraș** de secretar de stat de la Finanțe [...] a inventat altă formulă.” (AC, 11-17 mai 2005, p. 13)

„**Nashpaturiztul** nostru de serviciu a străbătut deja Ungaria...” (AC, 15 octombrie 2008)

„Manechinele au fost ca de obicei **kaștocare**.” (AC, 11-17 mai 2005, p. 18)

„[...] manifestau pentru nu știu ce Tokyo Hotel, o formație de rocărași nemți la vreo 16 ani care este, **sanki**, la mare modă.” (AC, 19 decembrie 2007, p. 24)

„Caută ei să aibă acces la cultură sau doar se fandosesc un pic ca să se dea **shukari** la scara blocului?” (SC, 11-17 martie 2006)

* * *

În urma prezentării tipurilor de grafii non-standard întâlnite în presa actuală, se impun câteva observații. Se observă, în primul rând, că atât grafiile care redau particularități de pronunțare, cât și cele care au doar caracter vizual, fără să implice vreo rostire specială, au valoare expresivă (excepție fac grafiile reetimologizate, în cazul cărora valoarea expresivă e înlocuită de necunoașterea normelor sau de dorința motivată extralingvistic de a respecta etimonul). În general, grafiile non-standard au conotații negative, peiorative, ironice, deci stilistice, și afectează mai ales anumite tipuri de lexeme.

²⁸ Mioara Avram, *op. cit.*, p. 257.

²⁹ Id., *ibid.*, p. 258. Vezi și Rodica Zafiu, „Mitocain” și „michteaux”, în „România literară”, 2006, nr. 1, disponibil la www.romlit.ro.

În al doilea rând, se poate observa că cele mai multe grafii non-standard capătă semnificație numai prin comparație și contrast cu grafiile standard³⁰. Astfel, grafiile non-standard trebuie să fie suficient de asemănătoare cu cele standard încât să trimită neechivoc spre un anumit termen și spre un anumit referent, dar, în același timp, suficient de deviate, astfel încât rolul lor să iasă clar în evidență. De aceea, pentru a evita neînțelegerea textului, dar a păstra valoarea stilistică a grafiei, jurnalistul preferă uneori să folosească de două ori același cuvânt, întâi în forma sa standard și abia apoi modificat grafic (*veneric, consilieri, șmen*).

Din același motiv – necesitatea de a nu împiedica înțelegerea textului scris – numărul de grafii non-standard ocurente într-un text e limitat, știut fiind faptul că, dacă numărul elementelor necunoscute sau deviate e prea mare, contextul nu mai este suficient pentru descifrarea mesajului. În plus, un număr prea mare de grafii non-standard în unul și același text ar duce la bagatelizarea procedeului, iar efectele asupra cititorului ar fi altele decât cele scontate de jurnalist.

Putem face, în ultimul rând, o remarcă de natură sociolingvistică: unele dintre grafiile non-standard prezentate mai sus, și în special cele pseudoetimologice, pot fi considerate un mijloc de diferențiere elitistă. Pentru a descifra o astfel de grafie, cititorul trebuie să recurgă la „enciclopedia” personală, la convențiile altor ortografii, trebuie să aibă anumite cunoștințe anterioare, comune însă cu ale celui care scrie articolul. Se creează astfel, cum am mai spus, un soi de complicitate între jurnalist și cititori³¹. Grafiile non-standard sunt așadar și un mijloc de selecție, chiar și culturală, a cititorilor, care se găsesc în postura de interpreți ai unor coduri noi.

SURSE

22 = „22”

AC = „Academia Cațavencu”

C = „Cotidianul”

D = „Dilemateca”

DV = „Dilema veche”

EZ = „Evenimentul zilei”

G = „Gândul”

³⁰ Vezi Alexandra Jaffe, *op. cit.*, p. 502.

³¹ De altfel, conativitatea, adică „orientarea mesajului către destinatar”, „cooptarea acestuia în mesaj ca un veritabil personaj al acestuia” e una dintre funcțiile fundamentale ale presei și o caracteristică dominantă a discursului publicistic. Vezi Doina Bogdan-Dascălu, *Limbajul publicistic actual. De la perspectiva funcțională la cea funcționalistă*, Timișoara, Editura Augusta, Artpress, 2006, p. 33-34 și 55-63.

JN = „Jurnalul național”
RL = „România liberă”
Rlit = „România literară”
SC = „Suplimentul de cultură”

SIGLE

DOOM₂ = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.
MDA = *Micul dicționar academic*, vol. I-IV, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001-2003.
MDN = Marcu, Florin, *Marele dicționar de neologisme*, București, Editura Saeculum, 2000.
SCL = „Studii și cercetări lingvistice”

BIBLIOGRAFIE

- Androutsopoulos, Jannis K., *Non-standard spellings in media texts: The case of German fanzines*, în „Journal of Sociolinguistics”, 2000, nr. 4, p. 514-533.
- Avram, Mioara, *Valori stilistice ale elementelor scrierii*, în SCL, L (1999), nr. 2, p. 255-265.
- Bogdan-Dascălu, Doina, *Limbaajul publicistic actual. De la perspectiva funcțională la cea funcționalistă*, Timișoara, Editura Augusta, Artpress, 2006.
- Graur, Alexandru, *Tendențele actuale ale limbii române*, București, Editura Științifică, 1968.
- Jaffe, Alexandra, *Introduction: Non-standard orthography and non-standard speech*, în „Journal of Sociolinguistics”, 2000, nr. 4, p. 497-513.
- Mateescu, Mihaela, *Influența engleză asupra limbii spaniole, cu privire specială asupra presei*, în SCL, LIX (2008), nr. 2, p. 431-440.
- Sebba, Mark, *Spelling and society. The culture and politics of orthography around the world*, Cambridge University Press, 2007.
- Sebba, Mark, *Spelling rebellion*, în Jannis K. Androutsopoulos, Alexandra Georgakopoulou (ed.), *Discourse Constructions of Youth Identities*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2003, p. 151-172.
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Aspecte ale influenței engleze în româna actuală*, în *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, [București], Editura All, 2001, p. 83-117.
- Stoichițoiu Ichim, Adriana, *Observații privind grafia anglicismelor din presa actuală*, în *Studii de gramatică și de formare a cuvintelor. În memoria Mioarei Avram*. Coordonator: acad. Marius Sala. București, Editura Academiei Române, 2006, p. 398-410.
- Șuteu, Flora, *Dificultățile ortografiei limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.

- Zafiu, Rodica, *Domnul K*, în „România literară”, 2005, nr. 2, disponibil la www.romlit.ro
- Zafiu, Rodica, *Împrumuturile în DOOM-2*, în „România literară”, 2005, nr. 24, disponibil la www.romlit.ro.
- Zafiu, Rodica, „*Mitocain*” și „*michteaux*”, în „[România](http://www.romlit.ro) literară”, 2006, nr. 1, disponibil la www.romlit.ro.
- Zafiu, Rodica, *Ortografice*, în „[România](http://www.romlit.ro) literară”, 1999, nr. 40, disponibil la www.romlit.ro.